

Danışman Öz-Yeterlik Ölçeği: Türkçeye Uyarlama Çalışması

Counselor Self Efficacy Scale: The Adaptation Study into Turkish

Merve Nur BOZKURT KARALI^a, Yasemin ÖZKAN^a

^aHacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet ABD, Ankara, TÜRKİYE

Bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Yasemin ÖZKAN danışmanlığında Merve Nur BOZKURT KARALI tarafından hazırlanan 551024 sayılı yüksek lisans tezinin bir kısmı kullanılarak hazırlanmıştır.

ÖZET Amaç: Bu araştırma ile Johnson ve ark. tarafından psikolojik danışmanların öz yeterliklerini ölçmek amacıyla geliştirilen Danışman Öz yeterlik Ölçeğinin (DÖYÖ) geçerlilik ve güvenilirlik analizlerinin yapılarak Türkçeye uyarlanması amaçlanmaktadır. **Gereç ve Yöntemler:** Çalışmanın örneklemini, aile danışmanlığı sertifikasına sahip özel aile danışma merkezlerinde ve özel psikolojik danışma merkezlerinde aile danışmanı olarak çalışan ve çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 257 aile danışmanı oluşturmaktadır. Araştırmada veriler çevrimiçi olarak toplanmış ve Türkiye'nin çeşitli illerinden aile danışmanları araştırmaya katılmıştır. Araştırmada ölçek uyarlama çalışması yapıldığı için öncelikle dil geçerliliği incelenmiştir. Dil geçerliliği sağlandıktan sonra ölçeğin yapı geçerliliğini inceleyebilmek için açıklayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik analizi için ise öncelikle ölçek sorularının iç tutarlılığını ölçmek amacıyla Cronbach- α katsayısı incelenmiştir. Ardından doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve bu analiz yapılırken uyum indekslerinden ki-kare uyum testi, The Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA), Comparative Fit Index (CFI), Normal Fit Index (NFI), Request for Information (RFI), Incremental Fit Index (IFI), Non-Normed Fit Index (NNFI) kullanılmıştır. **Bulgular:** Elde edilen bulgular doğrultusunda örneklemin % 72,8'i kadın ve 54,1'i 21-32 yaş aralığında olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Yapılan faktör analizi ile maddelerin tek bir faktörde toplandığı ve tek faktörün toplam varyansı açıklama oranının %68,71 olduğu görülmektedir. Yapılan analizler sonucunda 33 madde için güvenilirlik katsayısı (cronbach alpha değeri) 0,985 olarak hesaplanmıştır. **Sonuç:** Elde edilen bulgular doğrultusunda Danışman Öz yeterlik Ölçeğinin Türkçe uyarlamasının geçerli ve güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ABSTRACT Objective: This study aims to adapt the Turkish version of the Counselor Self-Efficacy Scale (CSES), which was developed by Johnson et al. in order to measure the self-efficacy of counselors. **Material and Methods:** The sample of the study consists of 257 family counselors who work in private family counseling centers and private psychological counseling centers with a family counseling certificate and who voluntarily participate in the study. Research data collected online, and family counselors from various provinces of Turkey participated in the study. As the scale adaptation study was conducted, the language validity was examined first. After the validity of the language, explanatory factor analysis was used to examine the construct validity of the scale. For the reliability analysis of the scale, firstly, Cronbach- α coefficient was examined to measure the internal consistency of the scale questions. Then, confirmatory factor analysis was performed and Chi-square fit test, The Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA), Comparative Fit Index (CFI), Normal Fit Index (NFI), Request for Information (RFI), Incremental Fit Index (IFI), Non-Normed Fit Index (NNFI) were used. **Results:** According to the findings, 72.8% of the sample was female and 54.1% was in the 21-32 age range. The factor analysis revealed that items were collected in a single factor and the total variance explanation ratio of a single factor was 68.71%. As a result of the analyzes, the reliability coefficient (cronbach alpha value) for 33 items was calculated as 0.985. **Conclusion:** According to the findings, it is concluded that the internal consistency of the scale is high and the decisions to be made based on this scale are accurate and reliable.

Anahtar Kelimeler: Öz yeterlik; danışman öz yeterliği; geçerlilik; güvenilirlik

Keywords: Self-efficacy; self-efficacy of counselor; validity; reliability

Öz yeterlik kavramı Albert Bandura tarafından ileri sürülen sosyal bilişsel öğrenme kuramının önemli kavramlarından biridir. Bandura öz yeterlik kavramını ilk olarak 1977 yılında kullanmış ve öz yeterliği, kişinin kazanım elde edebilmesi için gerekli

eylemi düzenleme ve yürütme yeteneklerine olan inancı olarak ifade etmiştir.¹ Bireylerin yaşamları boyunca kullanacakları önemli becerilerden biri olan öz yeterlik kavramı belirli bir davranışı başarılı bir şekilde ortaya koyabileceğine yönelik kişinin kendisine

Correspondence: Merve Nur BOZKURT KARALI

Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet ABD, Ankara, TÜRKİYE

E-mail: mervenurbzkrt@gmail.com

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Health Sciences.

Received: 08 Oct 2019

Received in revised form: 20 Feb 2020

Accepted: 12 May 2020

Available online: 17 Dec 2020

2536-4391 / Copyright © 2020 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

olan inancıdır.² Bayrakçı ise öz yeterliği, bireyin yaşamında meydana gelen olaylar ve kendi yaptığı işler üzerindeki kontrolünün düzeyi hakkındaki düşüncesi olarak açıklamıştır.³

Öz yeterlik, yapılacak eylemin planlanması, bu eylem için gerekli becerilerin farkında olunması, bu becerilerin örgütlenmesi ve karşılaşılabilecek olan zorluklardan elde edilecek kazançların gözden geçirilmesini kapsamaktadır.⁴

Algılanan öz yeterlik, insanların yaşamlarını etkileyen olaylar üzerinde etki yaratan performansları ortaya koyma yetenekleri hakkındaki inançları olarak tanımlanmaktadır. Öz yeterlik inancı, insanların kendilerini nasıl hissettiğini, düşündüğünü, motive ettiğini ve davrandığını belirler.⁵ Bununla birlikte öz yeterlik kavramı, kişisel yeterlilik beklentileri oluşturarak ve güçlendirerek farklı etki biçimlerinin başa çıkma davranışını değiştirdiğini ileri sürmektedir. Buna göre algılanan yeterlilik, kişinin davranışlarını etkilemektedir.⁶

Güçlü bir öz yeterlik düzeyine sahip olunması başarıyı, kişisel gelişimi, beceri düzeyinin artmasını ve çeşitlenmesini sağlar. Olumlu geri bildirimler, benzer kişilik özellikleri taşıyan diğer kişilerin başarı öyküleri ve daha önceki başarı deneyimleri öz yeterlik inancını artıran kaynaklardır. Öz yeterliği yüksek olan bir kişi, başarısızlıkla sonuçlanan bir eylem karşısında kendini yeteneksiz biri olarak etiketlemekten ziyade kullandığı yöntem ve stratejileri gözden geçirir.⁴ Bununla birlikte yüksek öz yeterliğe sahip kişiler performansları yetersiz kaldığı zamanlarda dahi çabalarını artırarak başarılı oluncaya kadar devam ederler. Düşük öz yeterlik duygusuna sahip olan kişilerin ise başarısızlıkla karşılaştıklarında kolayca cesaretleri kırılabilmekte ve çabalamaktan kolayca vazgeçmektedirler.⁷

Yüksek öz yeterlik inancı azim ve kararlılık düzeyini de artırarak daha fazla performans elde etmeyi sağlamaktadır.²

Beceri sahibi olma ve onları zor koşullar altında iyi ve tutarlı bir şekilde kullanabilme arasında bir fark vardır. Başarı sadece yetenekleri değil, aynı zamanda arzu edilen hedeflere ulaşmak için olayların kontrolünü ele alma kabiliyetine güçlü bir şekilde inanmayı gerektirir. Bu nedenle, aynı becerilere sahip olan ki-

şiler, kendilerine olan inançlarının motivasyonlarını ve problem çözme çabalarını artırıp artırmadıklarına bağlı olarak yetersiz, yeterli veya sıra dışı performans gösterebilirler.⁸

Bandura, öz yeterlik (self efficacy) kavramı ile sonuç beklentisi (outcome expectation), öz saygı (self esteem) ve öz güven (self confidence) kavramlarının birbirleri yerine kullanılabildiğini ancak aralarında belirli farklar olduğunu ileri sürmüştür.

Sonuç beklentisi, kişinin belirli bir davranışın belirli sonuçlara yol açacağına dair tahmini olarak tanımlanır. Yeterlilik beklentisi ise, birinin sonuçları üretmek için gereken davranışı başarıyla uygulayabileceğine ilişkin inancıdır. Sonuç ve yeterlilik beklentileri farklıdır, çünkü bireyler belirli bir eylem sürecinin belirli sonuçlar doğuracağına inanabilirler, ancak gerekli davranışları yapıp yapamayacağına dair ciddi şüpheler varsa, bu inançları davranışlarını etkilemez.⁹ Öz yeterlik kişinin bir davranışı gerçekleştirebilme kapasitesine olan inancıdır. Dolayısıyla kişi belirli bir davranışa odaklanırsa bu öz yeterlik inancı ile ilişkilidir. Belirli bir davranışın sonuçlarına odaklandığında ise bu durum kişinin sonuç beklentisi ile ilgilidir (Demirel Y. [Developing of the Counselor Self-Efficacy Scale]. *Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara. 2013; p.19*).

Öz yeterlik kavramı ve öz saygı (self esteem) kavramları da aralarında farklılık olmasına rağmen aynı olguyu temsil ediyorlarmış gibi birbirlerinin yerine sıklıkla kullanılmaktadır. Algılanan öz yeterlik kişisel yetenek ve yargılar ile ilgilidir, öz saygı ise öz değer yargıları ile ilgilidir. Birinin yetenekleriyle ilgili inançları ile kendisini sevip sevmediği arasında sabit bir ilişki yoktur.¹

Danışman öz yeterliği kavramı literatürde, danışmanın yakın zamanda bir danışanına etkili bir şekilde danışmanlık yapma yeteneği hakkındaki inancı veya yargıları olarak tanımlanmaktadır.¹⁰

Danışman öz yeterliği, danışmanların mevcut bilişsel, davranışsal ve sosyal becerilerini danışmanlık görevine entegre edip uyguladığı üretken bir mekanizmadır. Öz yeterlik, danışmanların, danışmanlık sürecine başlama, çaba gösterme ve başarısızlıkla karşılaştıklarında bu durumun üzerine gitme davranışlarını belirler.¹¹

Larson, yüksek öz yeterlik düzeyine sahip danışmanların, daha az kaygılı olacağı, bilişsel işlemleri doğru bir şekilde güçlendirecekleri ve danışmanlarına daha etkili müdahaleler gerçekleştirebileceklerini ifade etmiştir.¹¹ Dolayısıyla danışmanların danışmanlarına psikolojik destek hizmeti sunarken daha etkili olabilmeleri ve danışmanlık becerilerini daha iyi kullanabilmeleri için yüksek öz yeterliğe sahip olmalarının son derece önemli olduğu söylenebilir.

Danışmanlara rehberlik eden danışmanların beden dili, soru sorma, ses düzeyi, aktif dinleme, içerik yanıtı, özetleme, yüzleştirme, empati, güven kurma, kendini açma gibi bazı temel becerilere sahip olması gerekmektedir. Danışmanların gerekli eğitimleri almış olmaları ya da danışmanlık hakkında yeterli teorik bilgiye sahip olmaları etkili bir danışman oldukları anlamına gelmemektedir. Alınan eğitim kadar danışmanın kendisine olan güveni ve danışmanlık becerilerine yönelik öz yeterlik algısı da başarılı bir müdahalenin gerçekleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Danışmanların yüksek öz yeterlik düzeyine sahip olmaları onların daha az kaygı duymalarını ve kendilerine müracaat eden danışmanlarına daha etkili müdahaleler gerçekleştirebilmelerini mümkün kılmaktadır.¹¹ Dolayısıyla psikolojik destek sunan danışmanların öz yeterlik düzeylerinin ölçümüne yarayan geçerli ve güvenilir bir ölçeğin olması oldukça önemlidir. Literatürde öz yeterliği ölçmeye yönelik ölçeklerin bulunmasının yanında psikolojik destek hizmeti sunan danışmanların öz yeterliğini ölçen Pamukçu ve Demir tarafından Türkçeye uyarlanan Psikolojik Danışma Öz-Yeterlik Ölçeği¹² ve Demirel tarafından geliştirilen Psikolojik Danışman Öz-Yeterlik Ölçeği dışında bir ölçek bulunmamaktadır (*Demirel Y. [Developing of the Counselor Self-Efficacy Scale]. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara. 2013; p.19*). Ancak bu çalışma ile Türkçeye uyarlanan Danışman Öz yeterlik Ölçeği (DÖYÖ), diğerlerinden farklı olarak psikolojik danışmanlık hizmeti sunan sosyal hizmet, psikoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, çocuk gelişimi, aile danışmanlığı gibi farklı meslek mensuplarına uygulanabilir niteliğe sahiptir. Bununla birlikte DÖYÖ, temel görüşme tekniklerini bir arada bulunduran ve danışmanların bu becerilerine ilişkin öz yeterliklerini ölçmeyi amaçlayan bir yapıya sahiptir. Bahsedilen bu

özelliklerinden dolayı DÖYÖ'nün literatüre önemli bir katkı sağlayacağı düşünüldüğü için bu çalışmada DÖYÖ'nün geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılarak Türkçeye uyarlanması amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Bu araştırmanın yapılabilmesi için Hacettepe Üniversitesi Senatosu Etik Komisyonundan 19.12.2018 tarih ve 35853172-100 sayılı etik komisyon izni alınmış ve araştırma Helsinki Deklarasyonu Prensiplerine uygun olarak yürütülmüştür.

KATILIMCILAR

Türkiye'de aile danışmanlarının tümünün kayıtlı olduğu ulusal bir dernek ya da birlik olmadığı için Türkiye'de toplamda kaç aile danışmanının olduğuna ilişkin kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Araştırmada ilişki güvenirliliğinin yüksek olması için yeterli büyüklükte örnekleme ihtiyaç duyulmaktadır.¹³ Örneklem büyüklüğünün ne kadar olması gerektiği konusunda literatürde bir fikir birliği olmamasına rağmen genel söylem örneklemin değişkenlerden daha fazla olması gerektiği yönündedir. Gorsuch'a göre, değişken başına minimum beş katılımcı olması gerekmektedir.¹⁴ Cattell'e göre her değişken için 3 ile 6 arasında katılımcı, Everitt'e göre ise her değişken için en az 10 katılımcı olması gerektiği belirtilmiştir.¹⁵ Bu bilgilere göre değişken başına en az 3 en fazla 10 katılımcı olması gerekliliği çıkarımı yapıldığından 33 sorudan oluşan DÖYÖ uyarlama çalışması yapılırken en az 99 en fazla 330 katılımcıya ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir. Araştırmacının yaşadığı il olan Ankara ve çevresindeki illerde verilerin doyuma ulaşabileceği sayıda aile danışmanının bulunmaması ve az sayıda aile danışmanı ile yapılan çalışmanın da evreni iyi bir şekilde temsil edemeyeceği düşüncesinden dolayı daha çok aile danışmanına ulaşabilmek için çevrimiçi araştırma tekniğinden yararlanılarak veriler toplanmıştır. Dolayısıyla bu araştırma için olasılıksız örnekleme yöntemlerinden amaca uygun örnekleme yöntemi kullanılarak çalışma grubu oluşturulmuştur. Amaca uygun örnekleme yöntemi ile belirlenen çeşitli illerde (Ankara, İstanbul, Konya, İzmir, Bursa, Adana, Samsun, Antalya, Sakarya, Batman, Diyarbakır, Kayseri, Manisa, Bartın, Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Kırık-

kale, Kocaeli, Van, Yalova, Kütahya, Bursa, Osmaniye, Ağrı, Balıkesir, Malatya, Eskişehir, Iğdır, Mersin, Mardin, Afyon, Muğla, Denizli, Trabzon, Nevşehir, Uşak, Kars, Tekirdağ, Isparta) özel aile danışma merkezleri ve özel psikolojik danışma merkezlerinde çalışan ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 257 aile danışmanı araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Bu 257 aile danışmanı, kendilerine sunulan aydınlatılmış onamı kabul eden kişilerden oluşmaktadır. Örneklemin %72,8'i kadın, %27,2'si ise erkektir. Katılımcıların %54,1'i 21-32, %28'i 33-44 ve %17,9'u ise 45-56 yaş aralığındadır.

VERİ TOPLAMA ARACI

1989 yılında Johnson, Baker, Kopala, Kiselica ve Thompson tarafından geliştirilen DÖYÖ, Bandura, Bandura ve ark. ve Betz ve Hackett tarafından hazırlanan araştırmalara dayanmaktadır.¹⁶

Johnson ve ark. tarafından geliştirilen Danışman Öz yeterlik ölçeğinin alfa katsayısı 0,97 dir.¹⁶ Ölçek 33 sorudan oluşmakta ve bu ölçekten öz-yeterliliğin hem seviyesi hem de gücünü belirleyen iki tür puan elde edilmektedir. Danışman öz-yeterlik seviye puanı, katılımcıların DÖYÖ'de listelenen 33 danışmanlık davranışına ilişkin soruların hemen altında yer alan "Evet" ya da "Hayır" seçeneklerinden işaretledikleri "Evet" seçeneklerinin sayısı ile ölçülmektedir. Soruların "Evet" olarak işaretlenmesi, katılımcıların şu anda bu danışmanlık becerilerini gerçekleştirebileceklerine inandıklarını göstermektedir. Toplam seviye puanları 0 ile 33 arasındadır. Daha yüksek puan elde etmek, düşük puan alanlardan daha büyük becerileri gerçekleştirme yeteneğine olan inanca sahip olduğunu göstermektedir. Danışman öz yeterlik güç puanı, katılımcıların soruların altında bulunan derecelendirme tablosundan her bir öğeye atadıkları puan/sayı ile ölçülmektedir. Bunu yaparken, katılımcılar "Evet" olarak işaretledikleri her bir davranışı yerine getirme yeteneklerine olan güvenlerini seviyelere almaktadırlar. Her bir madde için güç puanları 0 ile 100 arasında değişmektedir. Toplam Danışman Öz yeterlik puanı ise, derecelendirme tablosundaki tüm puanların toplanması ve bu tamamıyı seviye sorularında "Evet" olarak işaretlenen

toplam öğe sayısına bölerek belirlenmektedir. Toplam öz yeterlik puanları 0 ile 100 arasında değişmektedir. Daha yüksek puanlar, her bir spesifik davranışta ve tüm davranış dizilerinde daha yüksek öz yeterlik seviyelerini göstermektedir.

DİL GEÇERLİLİĞİ

Johnson ve ark. tarafından oluşturulan DÖYÖ'nün Türkçeye uyarlama çalışması için ölçeğin ilk yazarımdan izin alınmıştır. İngilizce ve Türkçe dillerini ileri düzeyde bilen üç ayrı kişiye ölçek çevirisi yaptırılmıştır. Elde edilen çeviriler anket geliştirme deneyimine sahip İngilizce ve Türkçe dillerini ileri düzeyde bilen bir uzman tarafından gözden geçirilmiştir. Uzman, çevirilerin orijinal DÖYÖ kavramsal eşdeğeri olan bir sürümüne dönüştürülmesi ve mümkün olduğunca anlamsal olarak orijinal ölçüğe benzer olması amacıyla yazım uyumsuzluklarının tespiti, içeriksel uyumsuzlukların çözülmesi ve kültürel normlarla ilgili konulara odaklanarak çalışmıştır. Birbirinden bağımsız 3 çeviri karşılaştırılarak orijinal ölçüğe en yakın anlamı taşıyan bir adet ölçek çevirisi oluşturulmuştur. İngilizce ve Türkçe dillerini iyi derecede bilen bağımsız yeni bir çevirmene oluşturulan ölçek, geri çeviri yaptırılmıştır. Geri çeviri anlam kaybının olup olmadığını sormak üzere DÖYÖ geliştiren araştırmacılara gönderilmiştir. Gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra ölçek veri toplamaya hazır hâle getirilmiştir.

Ölçek son hâline ulaşıldıktan sonra geçerlik ve güvenilirlik testleri yapılmıştır. Yapılan istatistiksel testler %5, %1 ve %0,1 anlamlılık düzeylerinde sonuçlanmış ve yorumlanmıştır. Aşağıda yapılan analizlere ilişkin detaylı bilgi verilmiştir.

BULGULAR

Araştırmada elde edilen veriler, IBM SPSS v25.0 programı, IBM AMOS (Analysis of Moment Structure) ve R programlama dili ile analiz edilmiştir.

GEÇERLİLİK ANALİZLERİ

Çalışmada kullanılan ölçeğin Barlett küresellik testi sonuçlarına göre faktör analizine uygun olduğu görülmüştür ($\chi^2=5861,12$, $p<0,001$). Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) istatistiğine göre de çalışmanın

TABLO 1: Danışman öz yeterlik ölçeği (DÖYÖ) faktör analizi.

Bileşenler	Öz değerler	Varyans	
		açıklama oranı	Birikimli varyans açıklama oranı
1	22,67	68,71	68,71
2	1,25	3,80	72,51

örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu gözlenmiştir (KMO>0,70).

Çalışmada kullanılan ölçeğin 33 maddesi bulunmaktayken ölçeklendirme 10'lu likert ölçek ile yapılmıştır. Maddeler faktör analizi ile sınanmış ve **Tablo 1**'de verilmiştir.

Maddeler, öz değeri 1'den yüksek olan faktörler ele alınarak incelenmiştir. Faktör analizi sonucunda maddeler 2 faktör altında toplanmıştır. İki faktör toplam varyansın %72,51'ini açıklamaktadır. Fakat ikinci faktörün toplam varyansa katkısı %3,80 olduğu için göz ardı edilebilmektedir. Bu da maddelerin tek bir faktörde toplandığını göstermektedir. Tek faktörün toplam varyansı açıklama oranı %68,71 olduğu görülmektedir (**Tablo 2**).

GÜVENİRLİK ANALİZLERİ

Güvenirlilik, katsayı değeri -1,00 ile +1,00 arasında bir değer alan, bir ölçme aracının rastgele hatadan arınmış olması anlamına gelmektedir. En çok kullanılan güvenirlilik analiz yöntemleri; test-tekrar test, alternatif form, ikiye ayırma, iç tutarlılık ve gözlemciler arası güvenirlilik metotlarıdır.¹⁷ Bunlar arasından test-tekrar test yöntemi, aynı örnekleme testin iki kez uygulanmasıyla güvenirliliğe karar verilmesidir. Ancak bu yöntemle yapılan güvenirlilik analizlerinde, kişilerin ölçek sorularına aşinalık kazanmaları, ölçülen konu hakkındaki fikirlerinin bu süre zarfında değişmesi veya tekrar etme ölçümlerinin zor olması gibi nedenlerle bazı sorunlar yaşanabilmektedir.^{18,19} Dolayısıyla bu çalışmada daha önceden geliştirilmiş bir ölçek olan DÖYÖ'nün Türkçeye uyarlama çalışması yapılırken iç tutarlılık yöntemlerinden cronbach alfa tekniği ile güvenirlilik analizi yapılmıştır. Cronbach alfa tekniği, ölçme aracıyla birden fazla uygulamaya gerek kalmadan tek bir ölçüm yapılarak ölçeğin kendi içerisinde ne oranda tutarlı olduğunu göstermektedir.²⁰ Johnson ve ark. ölçeğin geliştirilmesi sırasında

iki hafta arayla 44 kişi üzerinde yaptıkları uygulamalarda hesaplanan test-tekrar test korelasyonlarının öz yeterlik puanlarında hesaplanan alfa katsayılarını, ilk uygulama için 0,95 ve ikinci uygulama için 0,97 olarak bulgulamıştır. Bu testlerden elde edilen sonuçlar doğrultusunda ölçeğin kararlı ve yüksek iç tutarlılığa sahip olduğu görünmektedir.¹⁶

Yapılan analizlerde DÖYÖ'nün 33 madde için cronbach- α katsayısı 0,985 olarak bulunmuştur. Büyüktün, psikolojik testlerde hesaplanan güvenirlilik katsayısının 0,70'den büyük olmasının test puanlarının güvenirliliği açısından yeterli olduğunu ifade etmiştir.²¹ Bu bilgiden yola çıkarak DÖYÖ'ye ait maddelerin oldukça yüksek derecede güvenilir olduğu söylenebilir. Bu sonuca göre 33 maddenin bir bütün oluşturduğu görülmektedir.

Şekil 1'de standardize edilmiş parametre değerlerine bakıldığında ölçeği en fazla etkileyen boyut "Danışmanınızın yapıcı bir şekilde yorum ve davranışları arasındaki çelişkilerle yüzleşmesini sağlayabilir misiniz?" ve "Danışmanınızın danışmanlık sürecinin sonunda ulaşmak istediği hedefleri belirlemesine yardımcı olabilir misiniz?" sorularıdır. En az etkileyen maddenin ise "Danışmanınızın ima ettiğini düşündüğünüz şey hakkındaki düşüncelerinizi ona tam olarak söyleyebilir misiniz?" sorusu olduğu görülmektedir (**Şekil 1**).

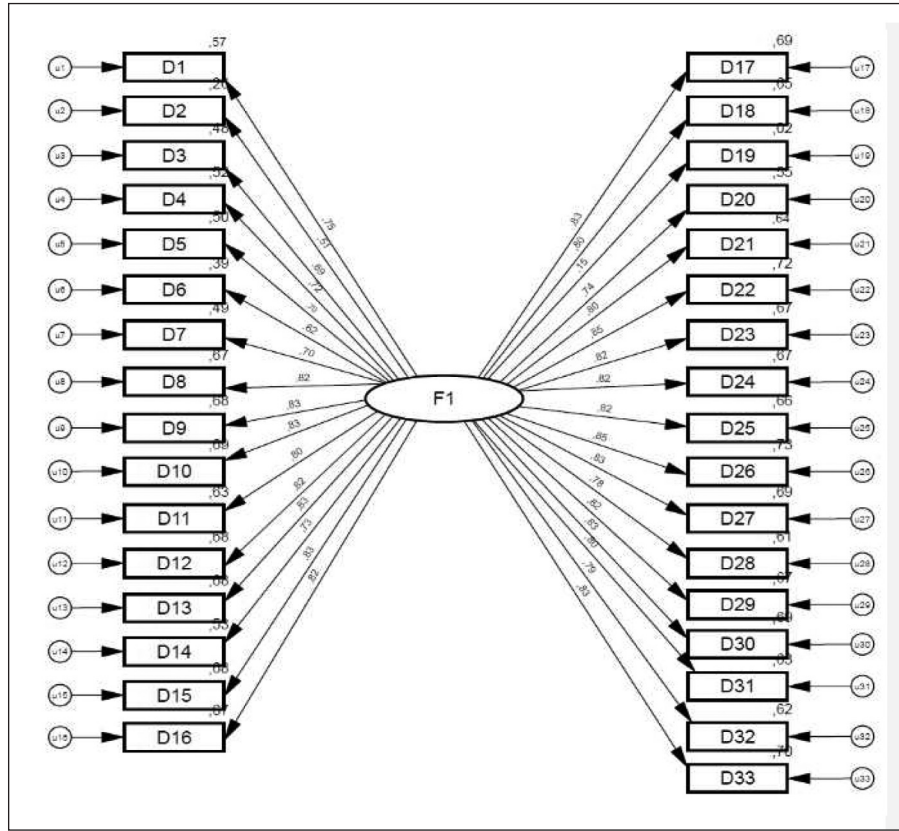
DÖYÖ uyum ölçütleri incelendiğinde Standart Sapma ($\chi^2/SS=2,79$, yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA)=0,08, karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI)=0,88, fazlalık uyum indeksi (IFI)=0,89, normlu uyum indeksi (NFI)=0,83, normsuz uyum indeksi (NNFI)=0,87, görel uyum indeksi (RFI)=0,81 olarak belirlenmiştir. Elde edilen hesaplamalara bakıldığında χ^2/SS değerinin 3'ün altında olması kabul edilebilir bir uyum olduğunu ve RMSEA değerinin 0,08 olması iyi bir uyumun olduğunu göstermektedir. CFI, IFI, NFI, NNFI, RFI değerlerinin ise kabul edilebilir uyuma çok yakın değerlere sahip olduğu görülmektedir (**Tablo 3**).

Sonuç olarak elde edilen bu uyum indeksleri modelin iyi bir uyuma sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla açıklayıcı faktör analiziyle ortaya koyulan tek faktörlü yapının geçerliği doğrulayıcı faktör analizi ile de teyit edilmiştir.

TABLO 2: Danışman öz yeterlik ölçeği (DÖYÖ) madde faktör yükleri.

	Ortalama ± SS	Madde cronbach alfa değeri	Toplam madde korelasyonu	Faktörler	
				1	2
Danışmanızı paylaşmak istediği herhangi bir şey hakkında konuşmak için sözel olarak açabilir misiniz?	8,66±1,26	0,99	0,80	0,82	0,22
Görüşme esnasında danışmanınıza doğrudan bakacak şekilde oturabilir misiniz?	9,36±0,96	0,99	0,44	0,46	0,40
Görüşme esnasında vücut dilinizi açık olmasını sürdürülebilir misiniz? (örneğin: kollarınız bağlı olmayacak ya da bacak bacak üzerine atmayacak şekilde)	8,85±1,36	0,99	0,76	0,77	
Görüşme esnasında vücudunuzun üst kısmının danışmanınıza doğru hafifçe duracak bir şekilde oturabilir misiniz?	9,05±1,22	0,99	0,77	0,78	0,27
Görüşme esnasında rahat ve doğal tavırlar sergileyebilir misiniz?	9,09±1,29	0,99	0,75	0,76	0,40
Danışmanınız konuşmasını teşvik etmek için tebessüm ve baş ile onaylama mimiklerini kullanabilir misiniz?	9,38±1,14	0,99	0,78	0,79	0,39
Danışmanınız konuşmasını teşvik etmek için sözel onaylama seslerini ("hi-hi, hrnm" gibi) kullanabilir misiniz?	9,27±1,22	0,99	0,72	0,74	0,23
Danışmanınız konuştuğu konuya ilişkin "temaları" (zihninizde) tam anlamıyla kavrayabilir misiniz?	8,59±1,37	0,98	0,85	0,86	
Danışmanıza kendi "temaları"nın içeriğini anladığınızı kısaca ifade edebilir misiniz?	8,72±1,36	0,98	0,87	0,88	
Danışma kendi duygu ve düşüncelerinizi keşfetmeye teşvik edecek "açık uçlu" sorular sorabilir misiniz?	8,87±1,36	0,98	0,89	0,90	
Danışmanınız hissettirdiği duyguları (zihninizde) tam anlamıyla kavrayabiliyor musunuz?	8,56±1,34	0,98	0,82	0,83	
Danışmanınız kendisinin duygularını anladığınızı yansıtabiliyor musunuz?	8,86±1,20	0,98	0,87	0,88	
Kelamiz karıştırdığı durumda danışmanınız onun düşünme şeklini değiştirmesine neden olmayacak bir şekilde bazı şeyleri açıklatabiliyor musunuz?	8,68±1,37	0,98	0,84	0,85	
Danışmanınız daha önceki görüşmelerde ne söylediğini hatırlatabiliyor musunuz?	8,83±1,40	0,99	0,74	0,76	
Danışmanınız duygu ve düşüncelerini özetleyebilir misiniz?	8,97±1,31	0,98	0,83	0,85	
Danışmanınız yorum yaparken genel ve belirsiz ifadeler kullanmak yerine, ona spesifik olması konusunda yardımcı olabilir misiniz?	8,74±1,34	0,98	0,89	0,90	
Danışmanınız kendisinin duygularını daha iyi anlamınızda yardımcı olacak sözel olmayan tutumlarını fark edebilir misiniz?	8,53±1,42	0,98	0,84	0,85	
Danışmanınız söylediği şeylerden neyi ima ettiğini fark edebilir misiniz?	8,36±1,43	0,98	0,82	0,83	
Danışmanınız ima ettiğini düşündüğünüz şey hakkındaki düşüncelerinizi ona tam olarak söyleyebilir misiniz?	8,39±1,48	0,98	0,85	0,86	
Kendi yaşam deneyimleriniz, müşterinin sorunlarını açıklığa kavuşturma girişimine müdahale etmeyecek şekilde paylaşabilir misiniz?	8,40±1,59	0,99	0,76	0,78	
Danışmanınız yorum ve tutumlarında tutarsızlık olduğunda bunu fark edebilir misiniz?	8,72±1,34	0,98	0,84	0,85	
Danışmanınız yapıcı bir şekilde yorum ve davranışları arasındaki gelişmelerle yüzleşmesini sağlayabilir misiniz?	8,57±1,41	0,98	0,87	0,88	
Danışmanınız ile aranızda iletişim kurmanızı engelleyen bir şey olduğunda bunu fark edebilir misiniz?	8,63±1,32	0,99	0,80	0,82	
Danışmanınıza kendisi ile aranızda iletişim kurmanızı engellediğini düşündüğünüz şeyleri kendi duygularınızı ifade ederek ve aynı zamanda danışman-danışan ilişkisini pekiştiren bir şekilde anlatabilir misiniz? / Danışmanlarınızı, yukarıda bahsedilen(madde 22) gözlemlerimize ilişkin düşüncelerinizi, duygularınızı ifade ederek ve aynı zamanda danışman-danışan ilişkisini geliştirecek şekilde bilgilendirebilir misiniz?	8,49±1,49	0,98	0,85	0,86	-0,23
Danışmanınızı bilgilendirirken kendisini kötü hissetmeden bilgi paylaşımında bulunabilir misiniz?	8,69±1,37	0,98	0,84	0,85	
Danışmanınız danışmanlık sürecinin sonunda ulaşmak istediği hedefleri belirlemesine yardımcı olabilir misiniz?	8,66±1,44	0,98	0,85	0,86	
Hedefler belirledikten sonra danışmanınız için bir tedavi planı oluşturabilir misiniz?	8,65±1,43	0,98	0,84	0,85	
Danışmanınız tarafından dile getirilen irrasyonel/mantıksız düşüncelerin kaynağını anlayabiliyor musunuz?	8,32±1,46	0,99	0,81	0,83	-0,27
Danışmanınız irrasyonel/mantıksız düşüncelerini yeniden yapılandırmasında yardımcı olabilir misiniz?	8,4±1,49	0,98	0,87	0,88	-0,25
Birden fazla seçenek olduğunda danışmanınızın rasyonel bir karar vermesine yardımcı olabilir misiniz?	8,46±1,45	0,98	0,87	0,88	-0,21
Bir danışma oturumu sırasında danışmanınızın karşılık vermesine yardımcı olmak için onun hayatında birisini oynayarak role-play/canlandırma yapabilir misiniz?	8,41±1,62	0,99	0,82	0,83	
Danışmanınızın direncine etkili bir şekilde cevap verebilir misiniz?	8,11±1,54	0,98	0,84	0,85	-0,30
Danışmanlık ilişkinizi başanlı bir şekilde sonlandırabilir misiniz?	8,82±1,40	0,98	0,86	0,87	

SS: Standart sapma.

ŞEKİL 1: Danışman Öz yeterlik Ölçeği (DÖYÖ) doğrulayıcı faktör analizi diyagramı.

TARTIŞMA

Bu araştırma ile Johnson ve ark. tarafından geliştirilen DÖYÖ'nün Türkçe'ye uyarlama çalışması gerçekleştirilmiştir. Bandura'nın öz yeterlik kavramını ileri sürmesinin ardından bu konuda çok sayıda araştırma gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu araştırmalar içerisinde psikolojik danışmanların danışmanlık sürecine ilişkin becerilerini gerçekleştirebilmelerine olan inançlarını yani bu konudaki öz yeterliklerini ölçen çalışmalar ilgi konusu olmaya başlamış ve araştırmacılar tarafından danışmanların öz yeterliklerini ölçmeyi amaçlayan birbirinden farklı ölçme araçları geliştirilmiştir.

Larson ve Daniles 1983-1998 yılları arasında danışman öz yeterliği konusunda yapılan araştırmaları incelediği makalesinde bu tarihler arasında danışman öz yeterliğini ölçen 10 ölçeğin geliştirildiğini belirtmiştir; Self-Efficacy Inventory [S-EI]; Friedlander ve Snyder, Interpersonal Skills Efficacy Scale [ISES]; Munson, Zoerink, ve Stadulis, Counselor Behavior

TABLO 3: Danışman öz yeterlik ölçeği (DÖYÖ) uyum ölçütleri.

Uyum ölçütleri	Değerler
χ^2 Test İstatistiği	1379,42
Standart Sapma	495
χ^2/sd	2,79
Fazlalık uyum indeksi (IFI)	0,89
Karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI)	0,88
Yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA)	0,08
Normlu uyum indeksi (NFI)	0,83
Normsuz uyum indeksi (NNFI)	0,87
Görelî uyum indeksi (RFI)	0,81

Evaluation-Self-efficacy [CBE-SE]; Munson, Stadulis, ve Munson, Self-efficacy Questionnaire [S-EQ]; Margolies, Wachtel, ve Schmelkin, Self-Efficacy Item [SEI]; Sippes, Sugden, ve Faiver, Counselor Self-Efficacy Scale [CSES]; Johnson, Baker, Kopala, Kiselica, ve Thompson, Counseling Self-Estimate Inventory [COSE]; Larson ve ark., Counselor Self-Efficacy Scale [COSES]; Melchert, Hays, Wiljanen,

ve Kolocek, Counselor Self-Efficacy Survey [CSS]; Sutton ve Fail, Career Counseling Self-Efficacy Scale [CCSES]; O'Brien, Heppner, Flores, ve Bikos. Bu ölçekler incelendiğinde, ölçeklerin danışmanların öz yeterliklerini 3 kategori odağında ölçmeyi amaçladığı görülmektedir; psikolojik danışma becerileri, grupla psikolojik danışma becerileri ve okul psikolojik danışma becerileri.¹⁰ 1998 yılından sonra geliştirilen ölçekler ise okul psikolojik danışmanların öz yeterliğini ölçen School Counselor Self-Efficacy Scale (SCSE); Bodenhorn ve Skaggs; 2003 yılında psikolojik danışmanların yardım becerilerini, bütüncül bir şekilde oturma yönetme ve zorlayıcı klinik durumlarla başa çıkma becerilerini ölçen Counselor Activity Self-efficacy Scales (CASES); Lent, Hill ve Hoffman; 2013 yılında danışmanların etik veya hukukî sorunları çözümedeki öz yeterliklerini ölçen Ethical and Legal Issues in Counseling Self-Efficacy Scale (ELICES); Mullen, Lambie ve Conley ve 2019 yılında mesleki standartlar kapsamında oluşturulan yeterlilikleri kapsayan danışmanların ve psikologların öz-yeterliliklerini ölçen The Psychologist and Counsellor Self-Efficacy Scale (PCES); Watt ve ark.dır.²²⁻²⁵

Türkiye’de öz yeterlik konusunda yapılan ölçek çalışmalarının genellikle rehber öğretmenlere yönelik olarak geliştirildiği görülmektedir; ilköğretim psikolojik danışmanlarının öz yeterliklerini ölçmek amacıyla Elementary School Counselors’ Self-efficacy Beliefs (ESCSE); Can,²⁶ okul psikolojik danışmanların özel eğitimde psikolojik danışmayla ilgili öz yeterlik algılarını ölçmek için Rehber Öğretmen Özel Eğitim Öz Yeterlik Ölçeği (RÖ-ÖEÖYÖ); Aksoy ve Diken,²⁷ rehber öğretmenlerin öz yeterlik düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirilen Okul Psikolojik Danışmanı Öz Yeterlik Ölçeği (OPDÖÖ); (Erkan Z. [*The Role of Training Experiences Satisfaction in predicting School Counselor Self-Efficacy.*]. *Yüksek Lisans Tezi, uludağ üniversitesi, Ankara. 2011; p.30-43*). Bunlar dışında bireyle psikolojik danışma sürecine ilişkin psikolojik danışmanların öz yeterlik algılarını ölçmek için Psikolojik Danışma Öz Yeterlik Ölçeği (PDÖÖ); Pamukçu ve Demir,¹² Türkçeye uyarlanmış ve psikolojik danışmanların danışma becerilerine yönelik öz yeterlik algılarını ölçmek amacıyla Psikolojik Danışman Öz Yetkinlik Ölçeği (PDÖYÖ); Demirel geliştirilmiştir (Demirel Y. [*Developing of*

the Counselor Self-Efficacy Scale]. *Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe üniversitesi, Ankara. 2013; p.19*).

Görüldüğü gibi Türkiye’de danışman öz yeterliği konusunda var olan ölçme araçları çoğunlukla rehber öğretmenlerin öz yeterlik düzeylerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmada Türkçeye uyarlanan DÖYÖ temel danışmanlık becerilerine ilişkin sorular içermekte ve psikolojik danışmanlık hizmeti veren meslek elemanlarının öz yeterliklerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu açıdan uyarlanan bu ölçeğin Türk literatüründe var olan eksikliği tamamlayarak alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

DÖYÖ’nün güvenilirliğini belirlemek amacıyla yapılan analizler sonucunda 33 madde için güvenilirlik katsayısı (cronbach alpha değeri) 0,985 olarak hesaplanmıştır. Bu bulgular orijinal ölçekten elde edilen 0,97 güvenilirlik katsayısı ile uyumludur. Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapılan faktör analizi ile maddelerin tek bir faktörde toplandığı ve tek faktörün toplam varyansı açıklama oranının %68,71 olduğu görülmektedir. Tek faktörün doğruluğunu belirlemek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve analiz sonucunda elde edilen index değerlerinin kabul edilebilir ölçüt değerlerinin üzerinde olması modelin iyi bir uyuma sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Danışman öz yeterliği, danışmanın kendisini, bir danışman olarak nasıl gördüğünün bir ölçüsü olduğundan dolayı psikolojik danışmanlık hizmeti sunacak kişinin öz yeterlik düzeyi oldukça önemlidir.²⁸ Dolayısıyla bu çalışma ile danışmanların öz yeterliklerini ölçmeyi amaçlayan Johnson ve ark. tarafından geliştirilen DÖYÖ’nün geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılarak literatüre katkı sunmak amaçlanmıştır. Yapılan geçerlik ve güvenilirlik analizleri doğrultusunda ölçeğin iç tutarlılığının yüksek ve bu ölçeğe dayalı olarak verilecek kararların isabetli ve güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışma ile Türkçeye uyarlanan DÖYÖ’nün psikolojik danışmanlık hizmeti sunan sosyal hizmet, psikoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, çocuk gelişimi, aile danışmanlığı gibi meslek men-

suplarının öz yeterlik düzeylerinin belirlenmesi amacıyla kullanılması önerilmektedir. Bununla birlikte bu mesleklerin öğretilmesi sırasında, alınan eğitimin öz yeterlik düzeyleri üzerindeki etkisinin incelenmesi için ölçeğin iyi bir araç olacağı düşünülmektedir. Bu öneriler dışında psikolojik danışmanlık hizmeti sunan bireylere yönelik oluşturulan diğer amaçlara ulaşılması noktasında da bu ölçekten yararlanılabilir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından,

tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Bu çalışma hazırlanırken tüm yazarlar eşit katkı sağlamıştır.

KAYNAKLAR

- Bandura A. Self efficacy the exercise of control. New York: W.H. Freeman and Company; 1997. p.3-193-12.
- Arseven A. [Self-efficacy: A concept analysis]. International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. 2016; 11,63-80. [Crossref]
- Bayrakçı M. [Social learning theory and its educational applications] SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi. 2007;14,198-210.
- Yıldırım F, İlhan İÖ. [The validity and reliability of the general self-efficacy scale-Turkish form]. Türk Psikiyatri Dergisi. 2010;21(4):301-8.
- Bandura A. Self Efficacy. In I. V. Ramachandran, Encyclopedia of Human Behavior New York: Academic Press; 4th ed., 1994. p.71-81.
- Bandura A. Reflections on self efficacy. Advances in behaviour research and therapy 1. 1978;1(4):237-69. [Crossref]
- Bandura A, Cervone D. Self-evaluative and self-efficacy mechanisms governing the motivational effects of goal systems. Journal of Personality and Social Psychology. 1983;45(5):1017-28. [Crossref]
- Bandura A. Organisational applications of social cognitive theory. Australian Journal of Management.1988;13(2):275-302. [Crossref]
- Bandura A. Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. Psychological Review. 1977;84(2):191-215. [Crossref] [PubMed] [PMC]
- Larson LM, Daniels JA. Review of the counseling self-efficacy literature. The Counseling Psychologist. 1998;26(2):179-218. [Crossref]
- Larson LM. The social cognitive model of counselor training. The Counseling Psychologist. 1998;26(2):219-73. [Crossref]
- Pamukçu B, Demir A. [The validity and reliability study of the Turkish version of counseling self-efficacy scale]. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi. 2013;5(40):212-21.
- Tabachnick BG, Linda FS. Using multivariate statistics. 5th ed. New York: Pearson; 2007. p.613.
- Bryman A, Cramer D. Quantitative data analysis with spss release 10 for windows: A guide for social scientists. 1st ed. USA: Routledge; 2001. p.263. [Crossref]
- MacCallum RC, Widaman KF, Zhang S, Hong S. Sample size in factor analysis. Psychometric Methods. 1999;14(1):84-99. [Crossref]
- Johnson E, Baker SB, Kopala M, Kiselaca MS, III Thompson EC. Counseling self-efficacy and counseling competence in prepracticum training. Counselor Education and Supervision. 1989;28(3):205-18. [Crossref]
- Balcı A. Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler. Ankara: Pegem Akademi; 10. Baskı, 2013. p.111-47.
- Coşkun R, Altunışık R, Bayraktaroğlu, S, Yıldırım E. Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı. Sakarya: Sakarya Yayıncılık; 8. Baskı, 2015. p.119-30.
- Gürer C, Dolu O, Demir S, Köksal T. [Concept Construction and Measurement]. Böke K, editör. Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. 4. Baskı. İstanbul: Alfa Basım Yayımları Dağıtım; 2014. p.63-104.
- Can A. SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi. Ankara: Pegem Akademi; 3. Baskı, 2014. p. 367-73. [Crossref]
- Büyüksütün Ş. Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, Spss Uygulamaları ve Yorum. Ankara: Pegem Akademi, 24. Baskı, 2018. p. 183.
- Bodenhorn N, Skaggs G. Development of the school counselor self-efficacy scale. Measurement and Evolution in Counseling and Development. 2005;38(1):14-28. [Crossref]
- Lent RW, Hill CE, Hoffman MA. Development and validation of the counselor activity self-efficacy scales. Journal of Counseling Psychology. 2003;50(1):97-108. [Crossref]
- Mullen PR, Lambie GW, Conley AH. Development of the ethical and legal issues in counseling self-efficacy scale. Measurement and Evaluation in Counseling and Development. 2014;47(1):62-78. [Crossref]
- Watt HM, Ehrich J, Bucich M, English D. Development of the psychologist and counsellor self-efficacy scale. Higher Education, Skills and Work-Based Learning. 2019;9(3):485-509. [Crossref]
- Can G. Development Of the elementary school counselor self-efficacy scale. Procedia Social And Behavioral Sciences. 2010;9:1158-61. [Crossref]
- Aksoy V, Diken İH. [School counselors' self-efficacy scale regarding special education (SCSSSE): Validity and reliability results]. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi. 2009;10(1): 29-37. [Crossref]
- Cashwell TH, Dooley K. The impact of supervision on counselor self-efficacy. The Clinical Supervisor. 2001;20(1):39-47. [Crossref]